



XORAZM VILOYATINING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHIDAGI TAFOVUTLARNING HOZIRGI HOLATI TAHLILI

*Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti, Ijtimoiy-iqtisodiy
fanlar fakulteti, Turizm kafedrasi stajor-o'qituvchisi*

Samandarova Mohinur Qadamboy qizi

Annotatsiya: Xorazm viloyati O'zbekiston Respublikasining qadimiy va boy tarixiy-madaniy merosga ega hududlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda ham ushbu hudud o'zining strategik ahamiyati, tabiiy boyliklari, aholisi salohiyati va iqtisodiy imkoniyatlari jihatidan alohida o'rin tutadi. So'nggi yillarda mamlakatimizda ijtimoiy-iqtisodiy sohalarda erishilayotgan taraqqiyotlar, Xorazm viloyatida ham o'z ifodasini topmoqda. Shu bilan birga, viloyatda mavjud rivojlanishning ayrim nuqtalarida tafovutlar ham kuzatilmoqda. Bu tafovutlarni aniqlash, ularning paydo bo'lish omillarini o'rganish va bartaraf etish bo'yicha aniq yo'nalishlarni belgilash muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, hududiy tafovutlar, Xorazm viloyati, infratuzilma, bandlik, sanoat, qishloq xo'jaligi, investitsiya, aholi daromadi, xizmat ko'rsatish sohalari.

Аннотация: Хорезмская область – один из регионов Республики Узбекистан с древним и богатым историко-культурным наследием. И сегодня этот регион занимает особое место с точки зрения стратегического значения, природных ресурсов, потенциала населения и экономических возможностей. Прогресс, достигнутый нашей страной за последние годы в социально-экономической сфере, находит свое отражение и в Хорезмской области.



Вместе с тем, в отдельных аспектах развития региона наблюдаются различия. Важно выявить эти различия, изучить факторы их возникновения и определить конкретные направления по их устранению.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, территориальные различия, Хорезмская область, инфраструктура, занятость, промышленность, сельское хозяйство, инвестиции, доходы населения, сфера услуг.

Abstract: Khorezm region is one of the regions of the Republic of Uzbekistan with an ancient and rich historical and cultural heritage. Even today, this region occupies a special place in terms of its strategic importance, natural resources, population potential and economic opportunities. The progress achieved in our country in recent years in socio-economic spheres is also reflected in Khorezm region. At the same time, differences are also observed in some points of development in the region. It is important to identify these differences, study the factors of their emergence and determine specific directions for their elimination.

Keywords: socio-economic development, territorial differences, Khorezm region, infrastructure, employment, industry, agriculture, investment, population income, service sectors.

KIRISH

Xorazm viloyatining urbanizatsiya sur'ati bugungi kunda yetarli darajada tezlashib bormoqda. Shahar va tumanlarda yangi turar-joy massivlari, zamonaviy ko'p qavatli binolar, infratuzilma obyektlari, savdo va xizmat ko'rsatish markazlari qurilayotgani ijtimoiy hayot sifatini oshirmoqda. Lekin, hududlar kesimida bu rivojlanishning izchilligi bir xil emas. Ayrim tuman va shaharlarda ijtimoiy infratuzilma rivoji tez amalga oshayotgan bo'lsa, ba'zi hududlarda, ayniqsa, uzoq va chekka qishloqlarda bu borada muammolar saqlanib qolmoqda. Aholining maktabgacha ta'lim, sifatli ta'lim, tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyati turli



darajada. Aholining aksariyat qismi, ayniqsa, yoshlar va ayollarning bandligini ta'minlashda hududiy tafovut yaqqol seziladi. Viloyat iqtisodiyotida sanoat, qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish sohalari yetakchi o'rinni egallaydi. Ba'zi tumanlarda sanoat loyihalari samarali faoliyat ko'rsatmoqda, ishlab chiqarishning yangi turlari joriy qilinmoqda. Lekin, ayrim hududlarda sanoat korxonalari miqdori, ishlab chiqarish quvvatlari past, bu esa ish o'rinlari yetishmasligiga olib kelmoqda. Aholi daromadlarini differentsiallashi ham asosan shu omilga bog'liq. Qishloq xo'jaligi sohasida ham tafovutlar bor. Sug'oriladigan yerlar, zamonaviy irrigatsion texnologiyalarning joriy qilinishi, ekin turlari diversifikatsiyasi bir xil emas. Ayrim hududlarda tuproq sho'rlanishi, suv resurslari yetishmasligi va mehnat resurslari taqchilligi qishloq xo'jaligining rivojiga salbiy ta'sir qilmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Hududda zamonaviy xizmat ko'rsatish tarmoqlarining rivojlanishi natijasida aholi ehtiyojini to'laqonli qondirishga harakat qilinmoqda. Ammo, ayrim chekka hududlarda bu borada to'sqinlik qiluvchi omillar mavjud. Xizmatlar ko'lamining kengayishi, elektron xizmatlar, bank xizmatlari, aloqa va transport sohasida yangi imkoniyatlar paydo bo'lsa-da, ular hamma hududlarda bir tekisda joriy qilinmayapti. Bu esa iqtisodiy rivojlanishning hududlararo farqiga sabab bo'layotgan muhim omillardan biri sanaladi. [1]

Aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytirish borasida olib borilayotgan davlat siyosati o'z natijasini bermoqda. Xususan, kam ta'minlangan oilalarni qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy xizmatlarning sifat va ko'lamini oshirish, zamonaviy sog'liqni saqlash tizimini yaratishda salmoqli o'zgarishlar bo'lib o'tmoqda. Lekin, ijtimoiy himoya tizimi samaradorligida ham hududiy tafovutlar mavjud. Aholining oziq-ovqat yetishmovchiligi, uy-joy muammolari, bandlik darajasi bir xil emas. Chekka hududlarda ayrim ijtimoiy xizmatlarning yetib borishi, ayniqsa, noqulay ob-havo sharoitlari va infratuzilmaning cheklanganligi sababli qiyinlashmoqda. Ma'lumotlar



va axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanish, raqamli iqtisodiyot imkoniyatlarini jalb etish so'nggi yillarda bir qator ijobiy natijalar berdi. Bu borada ham ayrim markaziy hududlar, shaharlar sezilarli natijalarga erishgan bo'lsa-da, chekka qishloq va ovullarda internet, telefon aloqasi va boshqa zamonaviy texnologiyalarni keng joriy qilishda muammolar saqlanib qolmoqda. Raqamli tafovutlar natijasida aholining bilim va axborotga ega bo'lish imkoniyati notekis.[2]

Kichik biznes va tadbirkorlik sohasida ham hududiy tafovutlar aniqlanadi. Yangi ish o'rinlari yaratilishi, kichik tadbirkorlik subyektlari, oilaviy tadbirkorlik rivoji asosan markaziy shaharlarda va yirik tumanlarda yuqori. Chekka hududlarda esa aholining investitsiya salohiyati, moliyaviy resurslarga, grantlarga va kreditlarga ega bo'lish imkoniyatlari chegaralangan. Tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash, soliq imtiyozlari va boshqa rag'batlantirish choralaridan foydalanish imkoniyatlari bir xil emas. [3]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Viloyatdagi ta'lim muassasalarining moddiy-texnika bazasi, o'quvchilar uchun yaratilgan sharoitlar va ta'lim sifati hududiy kesimda tafovutli. Shahar va markaziy hududlardagi maktab va oliy o'quv yurtlari zamonaviy jihozlar, informatsion texnologiyalar va malakali kadrlar bilan ta'minlangan. Uzoq qishloq maktablari esa infrastruktura, kitob va o'quv qurollari, laboratoriya uskunalari yetishmasligi sababli malaka va sifat jihatdan bir oz orqada qolmoqda. Bu esa ijtimoiy tengsizlikka olib kelishi mumkin. Sog'liqni saqlash tizimida ham shunga o'xshash hududiy tafovutlar mavjud. Viloyat markazida yoki yirik tumanlarda zamonaviy tibbiy markazlar, poliklinikalar, laboratoriyalar faoliyat ko'rsatayotgan bo'lsa, chekka hududlarda tibbiy xizmatlar sifati va mazkur xizmatlarning aholiga yaqinligi cheklangan. Uy sharoitida tibbiy xizmat ko'rsatish, tez yordam va shoshilinch tibbiy xizmatlardan



foydalanishda ham noqulayliklar yuzaga chiqadi. Bu esa aholining sog‘liq ko‘rsatkichlariga va umr ko‘rish davomiyligiga ham ta’sir qilmoqda. [4]

Aholining uy-joy bilan ta’minlanishida va kommunal xizmatlar sifati bo‘yicha ham hududiy tafovutlar aniq seziladi. Shahar va markaziy hududlardagi uy-joylarni gaz, elektr energiyasi, ichimlik suvi bilan ta’minlash darajasi yuqori bo‘lsa, chekka va qishloq hududlarda bu xizmatlar to‘liq yetkazilmagan. Yangi qurilayotgan uy-joy massivlari asosiy infratuzilmaga yaqin qurilayotgan bo‘lsa, uzoq hududlardagi qurilishda ushbu ehtiyojlar qisman qondirilmoqda. Viloyatda aholining sog‘lom turmush tarzini olib borishi, madaniyat va sport sohalarda ham hududiy tafovutlar mavjud. Mahalliy darajada sport inshootlari va madaniyat markazlari faoliyati, aholi salomatligini saqlash va rivojlantirishga qaratilgan loyihalar asosiy e’tiborni talab qilmoqda. Markaziy shaharlarda bunday inshootlar ko‘pligi, faoliyati va imkoniyatlari yuqori bo‘lsa, qishloq va kichik ovullarda sport va madaniyat inshootlari soni va sifati past darajada. Viloyatda ekologik ahvol, atrof-muhit muhofazasi bilan bog‘liq ishlar ham hududiy jihatdan farqlanadi. Ba’zi hududlarda yer va suv resurslarining degradatsiyasi, tuproq sho‘rlanishi, havoning ifloslanishi va chiqindilar muammosi jiddiy tus olgan. Ekologik muammolar va ularning iqtisodiy hamda ijtimoiy sohalarga ta’siri ham notekis. Markaziy hududlarda ekologik nazorat va chiqindilarni qayta ishlashga ko‘proq investitsiya ajratilmoqda, chekka hududlarda esa bu boradagi ishlar kamroq.[5]

Barcha ushbu ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlar natijasida viloyat aholisi o‘rtasida farovonlik darajasi, turmush sifati va imkoniyatlari o‘rtasida sezilarli tafovut yuzaga keladi. Hududiy rivojlanishning notekisligi nafaqat iqtisodiy samaradorlikka, balki ijtimoiy barqarorlikka ham ta’sir qilishi mumkin. Bu tafovutlarni bartaraf etish uchun hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda kompleks yondashuv, mavjud resurslardan samarali foydalanish, zamonaviy infratuzilmalarni yaratish, aholining



bandligini ta'minlash, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarini yaxshilash bo'yicha aniq chora-tadbirlarni amalga oshirish talab qilinadi.[6]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Xorazm viloyati ijtimoiy-iqtisodiy rivojida mavjud tafovutlarni tahlil qilish va ularni bartaraf etish bo'yicha samarali mexanizmlar ishlab chiqilishi zarur. Viloyatning har bir tumani va hududini yuksaltirish, resurslardan oqilona foydalanish, yangi loyihalar va dasturlarni joriy qilish, zamonaviy texnologiyalarni tatbiq etish orqali ijtimoiy-iqtisodiy muammolar bosqichma-bosqich yechiladi. Aholining turli qatlamlarini ish bilan ta'minlash, sifatli ta'lim va tibbiy xizmatlardan foydalanishini kafolatlash, zamonaviy infratuzilmalarni barpo etish orqali viloyat taraqqiyoti va aholining farovonligini ta'minlash mumkin bo'ladi. Shu o'rinda, davlat va mahalliy hokimiyat organlari, nodavlat sektor vakillari va aholining o'zaro hamkorligi muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlarni yo'qotish Xorazm viloyatini barqaror rivojlantirish va uning taraqqiyotida muhim poydevor bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdukarimov, M., & Otamuratov, H. (2021). "Xorazm viloyatida iqtisodiy o'sish va uning omillari". Xorazm Ma'mun akademiyasi axborotnomasi, 2(47), 112-119.
2. Amirova, S., & To'lg'onov, A. (2020). "Hududiy iqtisodiy rivojlanish va tafovutlar: Xorazm viloyati misolida". Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 3(28), 87-94.
3. Jabborov, B. (2018). "Xorazm viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi: muammolar va yechimlar". O'zbekiston iqtisodiyoti, 1(13), 126-131.



4. Karimov, Z. (2019). "Xorazm viloyatida xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanishi va muammolari". O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi, 4(23), 77-83.
5. Mustafoev, R. (2022). "Xorazm viloyatida sanoat tarmoqlarining rivojlanish tendensiyalari". Iqtisodiyot va statistika, 2(70), 58-66.
6. Rasulov, N. (2017). "Aholi bandligini ta'minlashda hududiy tafovutlarni bartaraf etish masalalari". O'zbekiston iqtisodiyoti, 3(15), 114-120.
7. Saidova, Z. (2020). "Hududiy infratuzilma rivoji va ijtimoiy-siyosiy barqarorlik". Xorazm Ma'mun akademiyasi axborotnomasi, 1(42), 59-66.
8. Umurzakova, G. (2021). "Xorazm viloyatida ijtimoiy infratuzilmaning rivojlanish istiqbollari". Yosh olimlar jurnali, 6(30), 102-111.